

Modul cum reflectă clasificarea bibliografică societatea - cazul sistemului suedez SAB

Dr. Joacim Hansson,

Școala Suedeză de Biblioteconomie și Știința Informării (SSLIS),

Colegiul Universitar din Borås, Suedia

E-mail: joacim.hansson@hb.se

Dr. Joacim Hansson este conferențiar la SSLIS. Predă cursuri de istoria biblioteconomiei și științei informării, teoria oraganizării cunoașterii și metodologia cercetării. A publicat câteva cărți și articole internaționale despre ideologia clasificării, identitatea științifică a biblioteconomiei și științei informării, hermeneutică în biblioteconomie și știința informării și analize instituționale ale bibliotecilor de utilizare comună.

Rezumat

Articolul prezintă un studiu al sistemului de clasificare suedez, sistemul SAB, și a capacității sale de a ilustra anumite structuri sociale și ideologice în societatea suedeză la începutul secolului al XX-lea. Metodologia se bazează pe hermeneutica critică și analiza ideologică. Rezultatele arată că sistemul de clasificare prezintă corespondențe semnificative între structura ierarhiilor sale disciplinare și idealuri din societatea înconjurătoare.

Cuvinte cheie: *Clasificare, Biblioteci publice, Hermeneutică, Ideologie, Suedia*

Introducere

Deși avem o înțelegere elementară a complexității relației dintre o clasificare și contextul său, aceasta a fost investigată rar în profunzime pentru a identifica variatele mecanisme ale sistemului care să indice anumite legături cu un discurs ideologic dat. De aceea, scopul primar al acestui articol este să cerceteze modul în care un discurs ideologic dominant în societate se reflectă și este transformat într-un sistem de clasificare bibliografică în zona unei biblioteci publice definită politic. Studiul este structurat în două părți. Prima se concentrează pe elementele teoretice și metodologice. A doua parte, care constituie subiectul acestui articol, este analiza efectivă a problemei prezentate mai sus. Obiectul empiric al

studiului este sistemul de clasificare suedez “Klassifikationssystem för svenska bibliotek” (sistemul SAB), în prima sa ediție din 1921.

Pentru a atinge scopul studiului a fost constituit un cadru teoretic și metodologic pornind de la câteva tradiții și discipline științifice. Cele mai importante dintre aceste discipline sunt teoriile asupra relației dintre un text și o anumită realitate sau context - teorii care sunt în principal folosite în critica literară și în estetică și care se concentrează în jurul conceptului central *mimesis*. Teoria mimetică este utilizată în două feluri. În primul rând, ca modalitate de a conceptualiza reprezentarea ideologiei în sistemul SAB; în al doilea rând, ca punct de plecare metodologic. Această metodologie mimetică se bazează pe scrierile filosofului francez Paul Ricoeur și în principal pe lucrarea sa *Timp și Narație*.

Ricoeur evidențiază trei etape consecutive în analiza mimetică. Prima etapă constă în delimitarea unui context relevant pentru textul în discuție. Pentru aceasta, sunt utilizate teorii privind imitația ideologică și dezvoltarea instituțională. A doua etapă presupune o lectură atentă a textului, în acest caz sistemul SAB, cu scopul de a identifica în text acele structuri despre care se poate spune că funcționează ca reprezentări textuale ale contextului definit. Aceasta este partea cea mai “empirică” a studiului. A treia etapă poate fi văzută ca o sinteză a primelor două, în sensul că reprezentarea textuală este percepută ca o interacțiune în care contextul dat influențează conținutul sensului din text, iar textul transformă aceste influențe contextuale conform limitelor de formă și structură ale textului însuși. Conform raționamentului lui Ricoeur, această sinteză nu este cătuși de puțin obiectivă în nici un sens strict, ci rezultatul influenței pe care lectura textului o are asupra interpretului, ceea ce îi conferă un caracter descris cel mai bine prin conceptul de *catharsis*. Aceasta ne poate ajuta să adăugăm noi dimensiuni rolului contextului din cadrul studiilor de biblioteconomie și știința informării așa cum se discută în ultimii cincisprezece ani. Contribuie, de asemenea, la dezvoltarea instrumentelor hermeneutice în cercetarea clasificării. Mai mult, acest studiu poate fi văzut ca un exemplu de cercetare critică, de emancipare care se întâlnește rar în cercetarea contemporană din domeniul biblioteconomiei și științei informării.

Contextul ideologic și instituțional al sistemului SAB

Sistemul SAB face parte din contextul bibliotecilor publice ceea ce influențează nu doar utilizarea practică a sistemului, ci și configurarea sa efectivă. Bibliotecile publice din Suedia au fost instituționalizate în primele două decenii ale secolului XX. O trăsătură centrală a acestei instituționalizări este crearea unor instrumente noi și uniforme precum

regulile de catalogare și un sistem general de clasificare. Aceste instrumente au fost proiectate pentru a corespunde în întregime scopurilor de unificare ale sectorului bibliotecilor din Suedia. Sistemul SAB era parte a acestui proces. Când privim bibliotecile publice ca instituții politice trebuie să examinăm ce norme și valori erau promovate în discursul lor în deceniile de până la 1921 care ne interesează aici. De asemenea, trebuie să examinăm cum se integrează aceste norme și valori în cadrul dezvoltării ideologice generale din Suedia acelei perioade.

Bibliotecile publice pot fi văzute ca instituții publice autonome din 1905 când, pentru prima dată, statul a acordat fonduri pentru activitățile lor. Totuși, câteva tipuri de biblioteci care se intitulau “publice” au existat înainte de această perioadă, în special bibliotecile parohiale și bibliotecile mișcărilor populare. Una din noutățile bibliotecilor publice era că ele erau independente de orice altă organizație care să limiteze activitatea de bibliotecă sau care să-i dea o afiliere ideologică sau instituțională distinctă. Fiecare din predecesoarele lor importante fusese dependentă de alte organizații precum biserica (bibliotecile parohiale), sindicatele (bibliotecile muncitorești) și mișcarea pentru temperanță (bibliotecile cercurilor de studiu). Pe lângă acestea, existau bibliotecile universitare cu afilierea lor naturală la universități.

Lipsa afilierii instituționale a obligat noile biblioteci publice să-și definească propriul sistem de norme și valori în raport cu alte instituții publice și să-și creeze noi standarde și obiective profesionale. Acest lucru s-a realizat prin inițierea unei discuții în presa biblioteconomică națională despre rolul bibliotecii publice în societate, o discuție care a avut loc în mod regulat între 1907 și 1921. Una din modalitățile de a dobândi o identitate ideologică a fost prin utilizarea unor diferite strategii ideologice, cum ar fi de exemplu modul de a contura discuția astfel încât argumentele să legitimizeze anumite puncte de vedere ideologice. Cea mai de succes dintre aceste strategii a încercat să neutralizeze diferența și lupta politică și socială, considerând biblioteca publică ca o instituție care nu ține cont de nici o politică și stratificare socială. Aceasta este o strategie care a fost adoptată de la bibliotecile publice americane și apoi combinată cu anumite elemente suedeze pentru a deveni o strategie în mare parte conservatoare. Identitatea ideologică a bibliotecilor publice nu este, totuși, doar conservatoare.

Instituționalizarea lor în cadrul societății moderne trebuie văzută ca parte a progresului democratic în sensul că bibliotecile publice au un rol distinct în promovarea și legitimarea valorilor democratice, ele afirmă clar că permit ca diferite puncte de vedere să fie reprezentate unele alături de altele în interiorul bibliotecii și la nivelul colecțiilor sale. Această subliniere

care este demonstrată prin practica de bibliotecă, este unul din factorii care o califică drept o instituție democratică adevărată.

Dezvoltarea instituțiilor democratice nu reprezintă un aspect legat în primul rând de ideologiile conservatoare, ci mai degrabă de cele liberale, bazate pe o perspectivă naturală a societății asupra drepturilor omului ca o construcție rațională care poate fi formată în beneficiul majorității.

Identitatea ideologică a bibliotecii publice poate fi de aceea descrisă ca o intersecție între liberalism și conservatorism. Primul este expus în acest mod de gândire nou și energic în comparație cu diferitele sale predecesoare, în special în comparație cu bibliotecile mișcărilor populare care legitimau un rol de opoziție explicit în ceea ce privește structura educației publice în societate. Ultimul a fost revelat în mentalitatea de control pe care bibliotecile publice o încurajau. Acest aspect fusese foarte pronunțat în bibliotecile parohiale administrate de Biserica Suediei care ajunseseră să fie baza instituțională directă pe care a fost construită noua structură a bibliotecii publice în societate.

Bibliotecile publice avuseseră în cadrul propriei lor organizări embrionare, în primul rând influențată de dezvoltarea bibliotecilor publice americane, o ideologie foarte distinctă chiar înainte de a avea posibilitatea de a o implementa în societatea suedeză. Schimbarea democratică din Suedia a modificat peisajul politic și ideologic al țării din unul care fusese dominat în întregime de conservatorismul rural în unul care a devenit dominat în principal de liberalism și forme timpurii ale democrației sociale. Aceasta a netezit drumul nu doar pentru câteva forme de educație populară, ci, de asemenea, pentru bibliotecile publice ca instituții publice. Datorită acestui aspect este posibil să plasăm bibliotecile publice printre acele instituții care într-un mod relativ clar au legitimat normele și valorile mișcării democratice din Suedia de la începutul secolului XX. Combinația elementelor liberale și conservatoare în discursul care s-a dezvoltat în interiorul bibliotecilor publice și care a oferit un cadru pentru identitatea lor ideologică este aspectul cel mai interesant de urmărit într-o lectură atentă a sistemului SAB.

Structura sistemului - o pantă idealistă

În cadrul cercetării din domeniul biblioteconomiei și științei informării avem o înțelegere elementară că sistemele de clasificare folosite în biblioteci sunt legate de diferite puncte de vedere ideologice și prin intermediul teoriei mimetice știm că forma textului influențează felul în care acestei relații i se dă reprezentarea sa textuală. De aceea, este posibil să demonstrăm și să definim anumite norme și valori printr-un studiu sistematic al structurilor și

limbajului în sistemul de clasificare. Trebuie doar să îl citim ca pe un text autonom. Când este vorba de sistemul SAB există totuși o întrebare pe care este important să o punem imediat - și anume chiar motivul care a stat la baza creării unui sistem de clasificare suedez. Existau la urma urmei alternative la îndemână; în primul rând, Clasificarea Zecimală Dewey (Dewey Decimal Classification - DDC) care în anii 1910 fusese introdusă atât în Danemarca, cât și în Norvegia, cele două țări cele mai apropiate de Suedia în cooperarea bibliotecară.

Un comitet care a fost numit de Adunarea Generală din 1917 a Asociației Bibliotecarilor Suedezi (Swedish Library Association - SAB) a construit sistemul SAB între 1917 și 1920. În prefața sistemului, comitetul a discutat un număr de opțiuni care fuseseră făcute pe parcursul activității desfășurate. Una dintre cele mai importante era dacă să se construiască un sistem nou sau să se remodeleze unul care deja exista, unul de genul DDC. Se pare că decizia a fost mai degrabă una ușoară. După o scurtă discuție asupra avantajelor și dezavantajelor DDC, comitetul a decis să creeze un sistem care să fie construit pe baza a ceea ce era descris ca o "tradiție" în clasificarea bibliografică suedeză. Această "tradiție" consta în principal din utilizarea notării alfabetică în diferitele clasificări ale bibliotecilor populare, în opoziție cu notarea numerică a DDC. De asemenea, DDC era văzută ca având un prea mare accent asupra condițiilor americane în diviziunile sale generale, plasând prea în adâncime în ierarhii multe subiecte care apar frecvent în bibliotecile suedeze. Aceasta a fost o problemă atât în implementarea daneză, cât și în cea norvegiană a sistemului, și comitetul pentru clasificare nu a vrut să se confrunte cu astfel de probleme.

Sistemul SAB este construit în mod explicit pentru utilizare în bibliotecile publice, bibliotecile școlare și alte forme de biblioteci mai mici. Deși bibliotecile universitare nu au luat parte la discuție, sistemul SAB s-a aflat totuși sub o influență semnificativă din partea lor. Acest lucru poate fi dovedit printr-un număr de aspecte. În primul rând, în comitetul de clasificare ales aproape toți membrii proveneau din biblioteci universitare. În al doilea rând, acest lucru poate fi dovedit prin ierarhiile efective ale sistemului. Deși "tradiția" suedeză a notării alfabetică este aplicată, structura ierarhiilor este construită pe baza unuia dintre sistemele de clasificare folosite în bibliotecile universitare suedeze, aspect ce a făcut ca sistemul SAB să fie unul hibrid, definit ca o clasificare pentru biblioteci publice, dar cu adâncimea unei clasificări universitare.

Structura completă a sistemului SAB constă din 22 de diviziuni principale. Acestea sunt aranjate în trei grupuri consecutive care pot fi descrise ca o mișcare de la spirit (religie) spre trup (medicină). Poate fi

conceptualizată ca o “pantă idealistă“. Grupele pot fi rezumate astfel: 1. “Omul ca ființă spirituală și intelectuală”, 2. “Societatea ca o construcție și practică socială” și 3. “Natura”. În fiecare dintre aceste trei grupuri pot fi găsite modele interesante din punct de vedere ideologic atât în cadrul fiecărui grup cât și între ele, astfel revelând un număr de teme și mișcări în cadrul sistemului SAB despre care se poate spune că definesc anumite tendințe ideologice în text.

Primul grup, “Omul ca ființă spirituală și intelectuală“, constă din subiecte precum Religie, Filosofie, Educație, Limbi și Artă. Mișcarea cea mai frapantă este una care pornește de la organizare oficială și dogme și merge spre forme mai alternative. Mișcarea este manifestă în diviziunile în care punctele de vedere oficiale sunt în general plasate la vârful ierarhiilor și alternativele sunt la bază și chiar transferate în afara sistemului efectiv și în comentarii însoțitoare. Exemple de acest gen sunt: Biserica de stat vs “secte“, care sunt, de fapt, biserici non luterane precum cele baptiste; filosofie clasică vs magie; sistem educațional public vs mișcări populare în educația adulților. Altă mișcare care este prezentă în aceste diviziuni este una care este legată de distanța geografică și culturală, unde suedeza ca limbă și context cultural are o poziție privilegiată față de altele. Mișcarea merge din Suedia spre Scandinavia și Europa și apoi dintr-o parte în alta a lumii până la un continent african complet nedivizat.

Următorul grup, “Societatea ca o construcție și practică socială“, are, de asemenea, mișcări centru - periferie, care privesc atât puncte de vedere oficiale asupra diferitelor aspecte, cât și preferințe geografice. Grupul este foarte eterogen și conține clase precum Istorie, Geografie, Științe Sociale, Tehnologie și Economie. O trăsătură care diferențiază acest grup de cel anterior este o modalitate contemporană mai explicită de divizare și de legare a subiectelor individuale. De exemplu, diviziunile tehnologie și economie sunt vaste, dar mai mult la un nivel orizontal decât la unul vertical, ceea ce le dă un caracter de hărți în care “prezentul“ este foarte pronunțat. O trăsătură care este revelată în acest grup este prezența unei norme tăcute în comparație cu care o alternativă este explicită. Cel mai frapant exemplu pentru aceasta este clasa Politică Generală care este nedivizată, cu excepția socialismului, anarhismului și comunismului care sunt excluse din clasa propriu-zisă și plasate în propria lor clasă. Același lucru este valabil pentru clasa Economie Națională. Această utilizare a unei norme tăcute este, de asemenea, prezentă în sistemul SAB într-o altă parte care nu este limitată la o singură clasă, ci este dispersată în întreg sistemul, deși mai frecvent în acest grup de diviziuni. În întreg sistemul există o

normă masculină tăcută în comparație cu care cea feminină este definită mai degrabă în mod explicit.

În al treilea grup, "Natură", sunt incluse doar trei diviziuni, Matematică, Științe Naturale și Medicină. Există două trăsături principale care sunt de un oarecare interes ideologic în aceste diviziuni. Modul în care este tratat omul diferă foarte mult de cel pe care îl găsim de exemplu în DDC, în sensul că sistemul SAB nu leagă omul de lumea animală în nici un fel. Aceasta ar putea indica faptul că darwinismul și, astfel, o perspectivă științifică asupra omului, nu fusese încă internalizat în gândirea celor care au construit sistemul. Pe de altă parte, avem în diviziunea medicală celălalt exemplu interesant, clasa pentru Igienă. Aceasta este interesantă, deoarece are alte diviziuni care sunt vaste în întindere, mergând de la igiena personală și sexuală la cea socială și la eugenie. Includerea eugeniei în această clasă indică o perspectivă darwinistă distinctă asupra omului care într-un anumit fel contrazice excluderea omului din ierarhia mamiferelor. Totuși, se poate da, de asemenea, un înțeles politic prin acceptarea legăturilor strânse între clasele conducătoare din Suedia, în foarte mare măsură Curtea Regală, și mișcările ideologice de pe continentul european, în principal din Germania.

Lectura sistemului SAB ca text autonom dezvăluie un număr de trăsături care sunt de semnificație ideologică nu doar în conținut ci, de asemenea, și în formă. Cele mai distincte sunt mai întâi, dihotomia exprimată între instituțiile oficiale și dogme și alternativele lor organizaționale și/sau ideologice, apoi, utilizarea normei tăcute pentru a vizualiza o alternativă și, în al treilea rând, o preferință geografică față de ce este aproape și cunoscut ca epicentru. Pentru ca aceste trăsături să se potrivească cu mimetismul sistemului SAB, este necesar, totuși, ca ele să fie discutate în lumina dezvoltării ideologice generale din societatea suedeză la momentul când sistemul SAB a fost conceput.

O reflectare a societății ?

S-a spus că ideologia bibliotecilor publice din Suedia la începutul secolului XX ar fi fost o intersectare între liberalism și ceea ce poate fi descris ca o formă de conservatorism social. În analiza sistemului SAB propriu-zis există un număr de strategii care sunt folosite pentru a crea o tensiune între variatele expresii ale normelor stabilite "oficial" sau social și alternativele lor. Când examinăm aceste două aspecte împreună este posibil să discernem câteva legături în ceea ce privește strategiile de imitație ideologică, ceea ce ne permite nu doar să atribuim o identitate ideologică

sistemului SAB, ci, mai mult, să-i dăm un rol în definirea ideologiei bibliotecilor publice în general. Părțile sistemului unde acest lucru este cel mai clar vizibil sunt politică, religie, relația dintre sexe și, în final, discrepanța dintre naționalism și internaționalism. În toate aceste cazuri există o corespondență care adesea merge departe, între modul în care le tratează puterea politică dominantă din Suedia din această perioadă și modul în care ele sunt portretizate în sistemul SAB. Imaginea, totuși, nu este deloc simplă. În multe privințe, strategiile structurale ale sistemului corespund unui discurs mai conservator în societate ca întreg în comparație cu discursul pe care îl aveau bibliotecile publice în general. În primul rând, utilizarea normelor tăcute care sunt coservatoare în mod tradițional, dând impresia unui anumit tip de ordine naturală în societate, în interiorul unui cadru per ansamblu idealist, este atât de evidentă încât nu trebuie să fie exprimată. Pe de altă parte, această strategie prezentă în sistem evidențiază variate puncte de vedere contrare într-un mod care poate fi bine interpretat ca emancipator, în sensul că, de fapt, fac loc unor fenomene care altfel nu ar fi avut ocazia să apară.

Acest caracter dublu în capacitatea pe care o are sistemul SAB de a reflecta discursurile ideologice ale timpului său este oarecum dificil de vreme ce nu este în fapt posibil să stabilim cu o siguranță absolută dacă va fi citit ca fiind represiv (conservator) sau emancipator (liberal). De asemenea, este dificil și chiar riscant să stabilim prea mult o afiliere la o ideologie sau alta, deoarece multe dintre aspectele care sunt tratate ca fiind interesante din punct de vedere ideologic în structurile sistemului SAB nu sunt divizate conform granițelor politice tradiționale, ci mai degrabă conform unui spirit al epocii mai mult sau mai puțin definit care transgresează diferențele de zi cu zi dintre diferitele partide politice.

Dificultatea de a stabili un mimetism ideologic direct între sistemul SAB și discursurile politice din societate dă motive pentru considerații suplimentare. Analiza desfășurată în acest studiu este suficient de bună pentru a dezvălui și stabili strategii structurale în interiorul unui sistem de clasificare despre care se poate spune că în mai multe feluri corespunde unor variate strategii de imitație ideologică care pot fi identificate în bibliotecile publice în general. Dacă este dificil de descris mimetismul sistemului SAB ca fiind ideologic în orice sens direct, ar putea fi posibil să fie descris ca fiind moral, deoarece multe din trăsăturile discutate în studiu reflectă mai degrabă spiritul predominant din Suedia în primul deceniu al secolului XX, decât orice opinii politice clare. Aceasta face posibilă o cercetare ulterioară bazată pe filosofia morală, considerând sistemele de

clasificare bibliografică ca fiind mai degrabă reprezentări morale decât politice. O asemenea analiză ar adăuga dimensiuni noi investigațiilor privind clasificarea în domeniul biblioteconomiei și științei informării, aceasta fiind doar puțin abordată de cercetarea contemporană.

Bibliografie

- HANSSON, Joacim. Why public libraries in Sweden did not choose Dewey. În: *Knowledge Organization*, vol. 24 (3), 1997, p. 145-153.
- HANSSON, Joacim. *Om folkbibliotekens ideologiska identitet: en diskursstudie* [On the ideological identity of public libraries: a study of discourse]. Borås / Göteborg: VALFRID, 1998.
- HANSSON, Joacim. *Bibliotek, klassifikation och samhälle: en kritisk hermeneutisk studie av 'Klassifikationsbibliotek för svenska bibliotek'* [Libraries, Classification and Society: a critical hermeneutic study on 'Klassifikationssystem för svenska bibliotek (The SAB-system)']. Borås / Göteborg: VALFRID, 1999.
- HANSSON, Joacim. Hermeneutics as a bridge between the modern and the postmodern in Library and Information Science. În: *Journal of Documentation*, vol. 61 (1), 2005, p. 102-113.
- HANSSON, Joacim. Knowledge organization from an institutional point of view: implications for theoretical and practical development. În: *Progressive Librarian*, no. 27, 2006, p. 31-43.

Traducere din limba engleză de Octavia-Luciana Porumbeanu